

MÁTYÁS KIRÁLY ÉS AZ OROSZOK.

IRTA: MÁRKI SÁNDOR.

Harmadfélé századig fizetett adót Oroszország a *kipcaki* tatár kánságnak, míg végre III. *Vasziljevics* Iván hadai 1487 május 18-án bevették *Kazánt* s megfordították ezt a viszonyt. Barátságban maradt azonban *Krimmel*, mindamellet, hogy azt 1475 óta II. Mohammed szultán vetette fenhatósága alá s hűbérül adományozta *Mengli-Giráj* tatár kánnak. A kán nyíltan szövetségelt a nagyfejedelemmel s a közbenjáró szerepét játszotta közte és a szultán közt, kinek növekedő hatalma kezdettől fogva aggasztotta ugyan, ellenséges föllépésre azonban még nem ösztönözte a nagyfejedelmet. Iván czár a kán s a szultán követeit épp oly szívesen látta fényes fővárosában, Moszkvában, mint Ázsiából Perzsia és Dsagatáj, Európából a pápa, Velence, Dánia s Német- és Magyarország küldötteit. *Vjetka*, *Novgorod*, *Perm* és *Tver* elfoglalása s a svédekkel, lengyelekkel, litvánokkal vívott harczi után büszkén fogadhatta azt az üdvözetet, a melyben örömet fejezte ki *Mátyás* magyar király, hogy hatalma így növekedik. Néhány évvel a magyar király halála után a magyarok óshazáját, *Jugriát* is birodalmához kapcsolta a czár, az oroszok ura, a hogy ettől fogva a külföldiek is nevezték.

Iván czár most már újból azt a politikát kezdette követni, a mely félezredéves volt éppen, mint maga az orosz birodalom s melynek nyíltan ki nem mondott célja Bizáncz elfoglalása. Bizánczi herczegnót vett feleségül, a bizánczi kétfejű sast fogadta el egynek és oszthatatlannak nyilvánított birodalma címeréül s 1464 óta az ó metropolitája kezdte gyakorolni az egykori konstantinápolyi patriarcha jogait. 1498-ban az első orosz követ, *Pletsej* Michail éppen oly nyereséggel lépett föl a szultánnal szemben, mint pl. 1853-ban *Mencsikoff*. S 1503-ban II. *Ulászló* magyar király már nyíltan szemére vetette Ivánnak, hogy a magyarok és lengyelek csak azért nem támadhatnak teljes erővel Törökországra, mert Oroszország egyre fenyegeti őket; VI. *Sándor* pápa pedig arra kérte, béküljön ki a lengyel királylyal, hogy az és szövetségese, a magyar király, egyesülten nyomúl-hassanak a megdöbbsentően terjeszkedő török ellen.

Valóban, Oroszország újjászületése új korszakot jelöl a *keleti kérdésben* s vele Magyarország történetében, ha *Vasziljevics* Iván és *Mátyás* király közt még

voltak is oly barátságosak a viszonyok. Lengyelország hatalmának növekedése épp oly alkalmatlan volt Orosz-, mint Magyarországra nézve. Oroszországot a litvániai, Magyarországot a cseh kérdés hozta meghasonlásba Kázmér lengyel királyal, ki már 1472-ben is azért nem segíthette szövetségét, *Ahmet* kipcsaki

III. Iván cár.

kánt az oroszok ellen, mert erejét Mátyás kötötte le. 1482-ben, mikor újabb cseh-lengyel támadás fenyegette *Mátyást*, a két szláv ellenében egy harmadiknál, az orosznál keresett szövetséget.

1482-ben követül küldte hozzá *Iván deákot*, kétségkívül ugyanazt, ki még 1511-ben is aradmegyei tisztje volt a szerb származású Jaksicsoknak s mint ilyen,

jártas lehetett a szláv nyelvekben. III. Iván szívesen látta őt Moszkvában s nemcsak elfogadta a felajánlott szövetséget, hanem egy titkos okiratban még abban is megegyezett, hogy az első alkalommal egyesülten támadjanak a lengyelekre. A kölcsönösen aláírt szövetséglevelet *Vilnában* cserélték ki az uralkodók; a nagyfejedelem azonban Iván deákkal együtt *Kuriczint* is beküldte Magyarországba, hogy személyesen üdvözölje a királyt.

Kuriczin előtt a szent keresztre esküdött a király, hogy hű szövetségese lesz Ivánnak s azután a szövetséglevél aláírt példányával bocsátotta vissza. A követ azonban útközben a törökök fogságába esett. Mátyás sürgette szabadon-bocsátását s a porta meg is nyugtatta őt, hogy azonnal útnak indította *Kuriczint Mengli Giráj* krimi tatár kánhoz, Iván czár szövetségesehez, ki éppen ekkortájtban foglalta el *Kijevet* a lengyelektől. Az orosz-tatár-szövetségnek erre a diadalára *Kázmér* kénytelen volt abbahagyni az oroszok ellen nagy garral kezdett hadjáratát s hosszabb tárgyalások után békére lépett a czárral. Mátyás király egy *Kelemen* nevű követe által figyelmeztette a czárt, hogy nemsokára haddal támad *Kázmérra* s kérte, hogy megkötött szövetségek érdekében majd segítségére legyen.

Követe, *Kuzminszkij Fedecz* által meg is ígérte ezt a czár, kijelentvén, hogy ragaszkodni kíván szövetségökhöz, egyúttal azonban bővebb felvilágosítást kért a hadjárat tervéről. Iván, úgy látszik, nem bízott Mátyás ígéreteinek őszinteségében s követe, Fedecz, ismételten kifejezte abbeli gyanúját, hogy a szövetséglevél s *Kuriczin* dolgában valami álnokság történt. Már-már feltűnt a czárnak, hogy kelleténél tovább marad ki második követe, Fedecz is, midőn 1487 szeptemberében hozzáérkezett *Iván deák*, a király követe s hírül hozta, hogy *István* moldvai vajdánál, a magyar király hűbéresénél s a czár nászánál (menyének apjánál) tartózkodott *Kuzminszky* egészen mostanig, midőn vele együtt érkezett Moszkvába s hogy Mátyás szorosán ragaszkodik a szövetséghez.

Teljesen megnyugodhatott erre nézve a czár, midőn végre-valahára *Kuriczin* is megérkezett s magával hozta a szövetséglevélnek régen aláírt példányát. III. *Iván* abban bízva, hogy ennek értelmében Mátyás segíteni fogja, azonnal megkezdte hadjáratát *Kázmér* ellen, hogy elfoglalja s birodalmába kebelezzze *Tvert*. Értesítette a királyt, hogy helytartói már is több sikert értek el s hogy szövetségese, *Mengli-Giráj* kán, szintén nagy károkat tett a közös ellenség földén. A király azonban, ki Bécs elfoglalása óta minden pillanatban ébren órködött III. *Frigyes* német-római császárral szemben, időt akarván nyerni, bővebb tudósítást kért tőle, egész haderejével tört-e *Kázmérra*, mely esetben azonnal megkezdte támadását; egyébként pedig szerencsét kívánt neki uralma terjedéséhez. Mátyásnak aligha volt egyéb célja az orosz szövetséggel, mint az, hogy megakadályozza *Kázmért* III. *Frigyes* megsegítésében; s *Kázmér*, kit a tveri hadjárat lekötött, nem is jelenhetett meg a nyugati csatatéren. 1488 jul. 29. kegyesen bocsátotta ugyan el a czár *Iván deákot*, vele küldött követével, *Stiborral* és *Karamiszovi* *Vaszilijjal*

azonban elég érthetően adta Mátyás tudtára, hogy többet várt volna s vár is tőle ebben a dologban. Ő erősen áll a szövetség mellett; csak erősen álljon mellette a király is és megtámadván, addig meg se béküljön Kázmérral, míg bosszút nem állhatnak rajta, a közös ellenségén. »Bárcsak megtudná a mi ellenségünk, — szolt Iván deákhhoz is, — hogy a mi testvérünkkel, Mátyás királylyal, mi ó ellene egy ember vagyunk.« Tudatta különben vele, hogy *Mihály* tveri nagyhercegtől, Kázmér szövetségesétől, már el is vette Tvert s hogy a nagyherceg elmenekült Kázmérhoz, kitől különben szintén több vidéket elfoglalt. Kázmér követi gyakrabban megfordúlnak ugyan nála, ő azonban nem szándékozik békére lépni vele. Titokban arra utasította követét, járjon végére, milyen viszonyban van Mátyás a törökökkel, németekkel, csehekkel, lengyelekkel, hogy végre meggyőződjék, komolyan számíthat-e reá.

Mátyás átvette a nagyfejedelemtől, az »egész Oroszország urától« érkezett első fejedelmi ajándékot s Bécsből, 1488 decz. 16. azt válaszolta, hogy mindenestre fenntartja a kötött szövetséget, a hadjárat megindítása ügyében pedig külön követet küld hozzá. S mivel a III. *Frigyestől* izgatott Cseh- és Lengyelország már a következő évben szövetkezett ellene, valószínű, hogy az *oroszmagyar szövetségnek* sokáig csúrt-csavart eszméje csakugyan megvalósul, ha Mátyást a halál váratlanul el nem ragadja.

A két uralkodó közt való diplomatai érintkezéseknek mellékes céljaik is voltak. 1488-ban a nagyfejedelem megparancsolta *Zagrjaszki* Dimitrijnek, hogy Kolivánig kísérje el Iván deákot. Ez és *Kuzminszkij* Fedecz általa a czár nevében arra kérte Mátyás királyt, »mutatná meg hozzánk való barátságát és küldene nekünk *ágyúöntő mestereket*, a kik értenének ágyúkat önteni és a kik értenék az ágyúkkal való tüzelést és a városok megszállását. És küldene hozzánk olyan mestereket, kik értsenek az *érczmunkához*, az arany- és ezüstművességhez és a kik értsék az érczet elválasztani a földtől; mert az én földemben arany és ezüst van ugyan, de nem tudják azt elválasztani a földtől. Azután küldjön nekünk *ezüstműveseket*, a kik tudjanak jó ezüstedényeket, végre pedig *építő kőműveseket*, a kik értenek a templomok és paloták építéséhez — és a városok csinálásához«. Alkalmassint küldött is egy-két mestert a király; ebből az időből vannak ugyanis orosz aranypénzek, melyek a magyar aranyokon ábrázolni szokott Szent László arczképét tüntetik föl, az orosz-magyar szövetség emlékére vert érmen pedig egyik oldalon Iván czár képe, a másikon Magyarország és Mátyás király egyesített czimere látható. Tudjuk azonban, hogy *Aristotele Fioravanti*, a bolognai művész, ki 1467-ben Mátyás udvarában időzött, 1475—79 közt Oroszországban tartózkodott, hol mint építő, pénzverő, ágyú- és harangöntő, tehát éppen aféle munkákkal foglalkozott, a minőkre Iván kért embereket Mátyástól s más európai

III. Iván aranyforintja.

uralkodóktól. Lehet, hogy ő vitt be néhány magyar vonást a gyermekkorát élő orosz művészetbe; s hogy az ő befolyásának kell tulajdonítani azt a hasonlóságot, mely az orosz és a magyar *sodrony-zománczolás* közt mutatkozik.

Egyáltalán élénkülni kezdett a *kereskedelmi összeköttetés* a két ország közt. *Mátyás* király pl. orosz kereskedőktől hallotta, hogy magyarok laknak a Don eredete táján; felesége, *Beatrix* királyné, 1488-ban Muszkaországból s Erdélyből hozatott betanított solymokat, hogy azokat *Herkules* ferrarai hercegnél olaszországi betanított solymokért cserélje be; az orosz prémeket pedig rendesen Krakkón át hozatta. A czobolybőr darabja 17, a hölgymenyét csomagja 28—42, a nyuszt-suba 100—150 frt volt, a mi a gyarmatárúczikkéhez képest még olcsónak is mondható.

S ha Vasziljevics Ivánban meg volt az a büszke törekvés, hogy *minden orosz urának* mondja magát, ki tudja, nem törekedett-e arra Mátyás is, hogy *minden magyart egyesítsen* uralkodása alatt, vagy hogy legalább összeköttetést eszközöljön a magyarságnak századok óta elvált elemei közt? Hagyomány szerint *Kelemen* és *Iván deákoknak* az állítólag a Don eredete táján, tehát Nagy-Bolgárország délnyugati határán lakó magyarok visszahívása lett volna egyik feladata. Híre járt, hogy egy veronai ember a Don eredetéig jutván, ott magyarul beszélő népre talált s II. *Pius* pápát már meg is kérte, hogy ferenczrendi barátokat adjon melléje, kikkel a pogány magyarokat megtérítse; a dolog csak azon múlt volna, hogy az oroszországi görög egyház világi feje, a czár, nem tűrhetvén a pogány magyaroknak a katolikusokkal való egyesülését, a hittérítőket nem eresztette hozzájuk. *Jugoriát*, Szibéria éjszaknyugati részét, hol a magyarok őshazáját keresték, a czár végképpen 1499-ben csatolta birodalmához. »Ez az a Juharia — szolt félszázad múlva »Oroszország szellemi felfedezője«, Herberstein, — melyből a magyarok kivándoroltak, hogy Pannoniát vagy Magyarországot és Európának több más országát Attila alatt elfoglalják. Azért az oroszok ma is nagyon dicsekszenek vele, hogy alattvalóik hajdan Európa nagyobb részén uralkodtak.« Mikor Muszkaországban először (1517.) volt követ, hogy a moszkvai fejedelemnek Livóniára való jogát bizonyítgassák, azt beszélték neki, hogy a juhrok, a nagyfejedelem alattvalói, egykor Moszkvában laktak és a Maeotis-tavánál tanyáztak, azután pedig elfoglalták a Duna mellett levő Pannoniát s még most is ungaroknak nevezik őket. Majd meghódították Morvát és Lengyelországot. »Mondják — teszi hozzá, — hogy a juhrok nyelve ma is egy a magyarokéval. Azt azonban nem tudom, igaz-e, vagy sem. Mert akármilyen gondosan kerestem is, senkit se kaphattam meg azon országból, kivel a magyar nyelvben teljesen jártas szolgám beszélhetett volna.« Előtte különben már *Miechow* is terjesztette ezt a hitet a két Sarmatiáról írt könyvében, melyet *Thurzó* Szaniszlónak ajánlva, még 1518-ban adott ki s melyet Magyarországon nagyobb mohósággal olvastak, mint az Amerika fölfedezéséről szóló tudósításokat.

Mátyás királynak 1490-ben történt halálával úgyszólván egyszerre megváltozott az a politikai helyzet, melyet Magyarország Oroszországgal szemben teremtett. II. *Ulászlónak* magyar királyllyá választása egyértelmű lett volna a *magyar-cseh-lengyel szövetséggel*. Vasziljevics Ivánnak nagyon érdekében állt, hogy ezt a szövetséget szétrobbantsa s hogy Magyarországon olyan trónkövetelőt támogasson, kinek uralomra-jutásával délfelől is folytonosan bizonytalanságban tartsa Lengyelországot.

MÁTYÁS KÖVETEI PERZSIÁBAN.

IRTA: VÁMBÉRY ÁRMIN.

Mielőtt a magyar-perzsa követségről szólnék, szükséges, a perzsa birodalom történetének azon korszakát érintenem, melyben a Szofi-család, mely a siismust legelőször hirdetvén, az iszlám közt nagy szakadást idézett elő s egyszersmind családját Irán trónjára helyezé, Uzun Haszán személyében azon magasra törő, bátor katonát és fejedelmet találá, ki az akkor már jó nagy hatalomra kapott oszmán birodalomnak keztyűt vetve, folytonos háborúskodásra adott okot. Uzun Haszán, miután Timur utódjait Turkesztánban legyőzte, azon kedvező percet vélte találni, melyben az őt hódítói tervei kivitelében leginkább gátló törököket is megtámadhatja; ezeknek hatalma akkori időben Tebrisz és az összes transzkaukazusi tartományok fölött kiterjedt és II. Mohammed, kit Európában nyert győzelmei egészen elkábítának, kimondhatatlan dühhel látta, miként sérti őt először keleti vetélytársa egy dőlyfős levélben és mint támadja meg ezután merészen saját birodalmát.

1473-iki márczius hó végén személyesen indult Uzun Haszán ellen egy százezerre menő sereggel, melynek vezényleésével Chasz Murád basát, a Palaeologus-család egyik utódját bízta meg; a két sereg az Euphrates partján ütközött össze. Uzun Haszán — a mint a törökök állítják — csel által, vagy — mint a perzsák beszélnek — kiváló bátorsága által, az oszmánlit rútul megverte, a főbb vezérek közül három az ellenség kezébe került és győztes előrenyomulását egészen a pontusi hegységig terjesztette.

Ezen hadjárat alatt és előtt azonban fegyveres erő mellett még diplomatikai módszerekhez is fogtak, hogy a szunniták hatalmát képviselő oszmán birodalmat megtörve, siita felekezetüknek hatalma alapját megvethessék. A perzsák jól tudták már akkor, hogy Európa a félhold hatalmától rettegve minden alkalmat megragad, hogy Konstantinápoly birtokába jutott veszedelmes ellenségének